

BRO

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

BESTEMMINGSPLAN DRIE HOEFIJZERS NOORD, BREDA

Opdrachtgever

Naam : BRO
 Contactpersoon : Ellen van den Oetelaar
 Adres : postbus 4
 PC + plaats : 5280 AA Boxtel
 Tel. : +31 (0)411 850 400
 Mail : info@bro.nl

Gemeente/bevoegd gezag

Naam : Gemeente Breda
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 90156
 PC + plaats : 4800 RH Breda
 Telefoon : 14 076 / 076 529 30 01
 Fax : (076) 529 32 40

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies/ Projectbureau Ruimtelijke Ontwikkeling b.v.
 Auteur : ir. J.J. Cuijpers
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : 06 - 5146 1115
 Mail : info@posd.eu
 Website : www.posd.eu
 Projectnummer : 43012

Samenvatting

Het plangebied De Drie Hoefijzers Noord is gelegen ten noorden van de spoorlijn. Het gebied is in de jaren 50 van de twintigste eeuw in gebruik genomen voor de uitbreiding van de brouwerij De Drie Hoefijzers die vlak ten zuiden van de spoorlijn stond. De gebouwen zijn in de jaren 90 leeg komen te staan en zijn inmiddels geamoveerd. Ter plaatse zijn geen cultuurhistorisch waardevolle relictten meer aanwezig. Enige historisch-geografische waarde heeft de infrastructuur aan de rand van het plangebied: de spoorlijn, de Terheijdensestraat en de Ceresstraat-Doornboschlaan. Gezien het feit dat hier alleen het tracé van belang is en dit in het bestemmingsplan (en omliggende bestemmingsplannen) reeds is vastgelegd, heeft dit verder geen consequenties voor het bestemmingsplan.

Versietabel

versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	04 02 2013	conceptrapport	concept	JC
1-2	22 07 2013	Opmerkingen opdrachtgever verwerkt	rapport	JC
1-3	09 08 2013	Inhoudsopgave geactualiseerd	rapport	JC
2-1	10 10 2014	Plangrens gewijzigd	rapport	JC

BRO**CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES****BESTEMMINGSPLAN DRIE HOEFIJZERS NOORD, BREDA****Inhoud**

1.	INLEIDING	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Doel	3
1.3	Leeswijzer	3
1.4	Werkwijze	4
2.	INVENTARISATIE - DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUUR- HISTORISCHE WAARDEN	5
2.1	De ondergrond	5
2.2	Historie	6
2.3	Ruimtelijke structuur na het slechten van de vesting	7
2.4	Aanwezige cultuurhistorische relictten	7
3	WAARDERING	8
3.1	Methodiek	8
3.2.	Historische (steden)bouwkunst	8
3.3	Historische geografie	8
4	PERSPECTIEF	9
5	SAMENVATTING	10
	<i>Bijlage: geraadpleegde bronnen</i>	<i>11</i>

BRO

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

BESTEMMINGSPLAN DRIE HOEFIJZERS NOORD, BREDA

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

In opdracht van BRO heeft Cuijpers Advies in februari 2013 een onderzoek uitgevoerd naar eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden in verband met de voorgenomen nieuwbouw op het terrein Drie Hoefijzers Noord in Breda. Op basis van de onderzoeksresultaten is vervolgens een advies met betrekking tot wijze van opname van cultuurhistorische waarden in het bestemmingsplan geformuleerd, overeenkomstig de regelgeving zoals die sinds 1 januari 2012 wettelijk verplicht is. Het gaat daarbij om het in kaart brengen van archeologische, historisch stedenbouwkundige en historisch-geografische waarden en het beschrijven van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige waarden en de aanwezige of te verwachten monumenten in het plan wordt omgegaan. De gemeente Breda heeft het erfgoedbeleid vastgelegd in de nota Erfgoedvisie Breda 2008-2015¹ en de Erfgoedverordening 2011².

1.2 Doel

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van het erfgoed³ binnen het plangebied, en het beschrijven van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige waarden en de aanwezige of te verwachten monumenten in het plan wordt omgegaan.

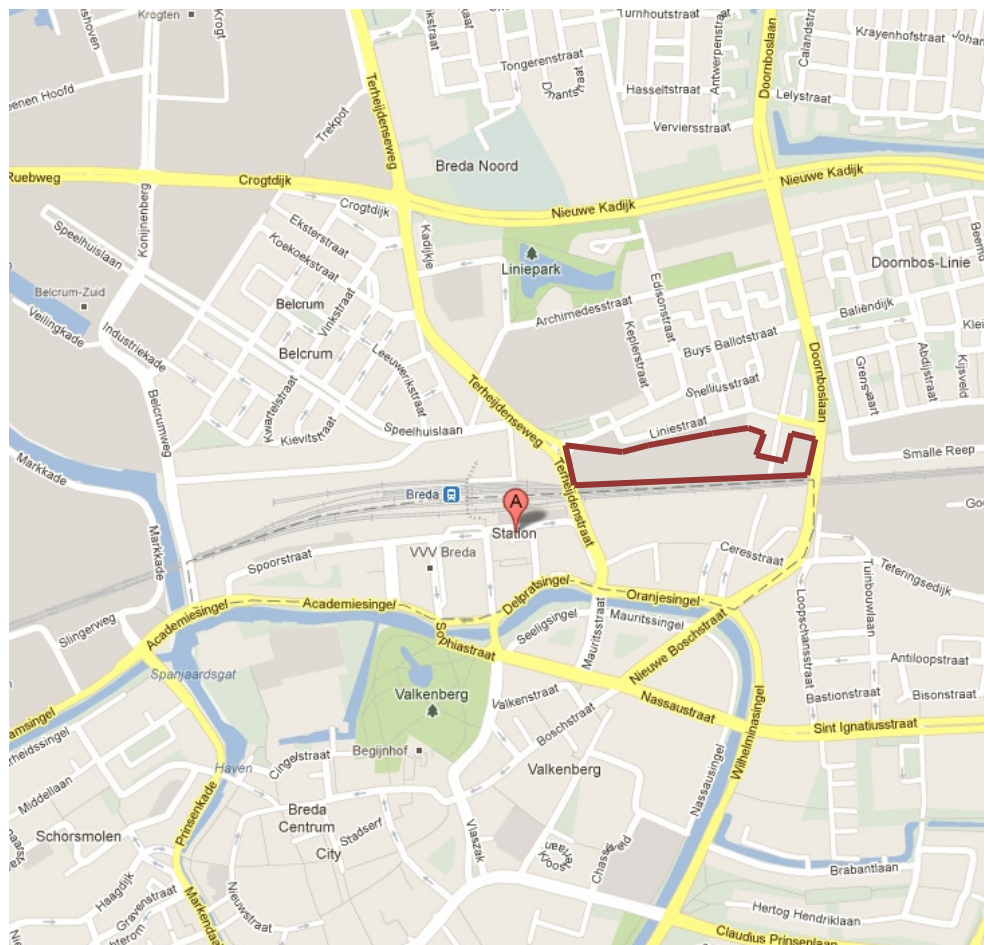
1.3 Leeswijzer

De rapportage is bedoeld om opgenomen te worden in de toelichting van het bestemmingsplan. In hoofdstuk 2 is een zeer korte beschrijving opgenomen van de ontwikkeling van het plangebied. Deze beschrijving is zeer kort gehouden. Voor uitgebreidere beschrijvingen wordt verwezen naar de in de literatuurlijst opgenomen bronnen. Verder zijn in dat hoofdstuk de relevante cultuurhistorische waarden in het plangebied beschreven. Bij dat laatste is onderscheid gemaakt tussen de statuswaarden (cultuurhistorische objecten en structuren die een wettelijke bescherming genieten) en overige waarden. In hoofdstuk 3 is aangegeven wat de uitkomsten van het onderzoek betekenen voor het bestemmingsplan en eventuele andere beleidsvelden. Hoofdstuk 4 bevat een samenvatting van de resultaten van het onderzoek.

¹ Gemeente Breda, 2008

² Gemeente Breda, 2011

³ Bedoeld wordt het erfgoed dat relevant is voor de ruimtelijke ordening, zoals archeologische, historisch-bouwkundige, historische stedenbouwkundige en historisch-landschappelijke restanten.

Afbeelding 1 - Situering plangebied (bron: Google-maps) - het plangebied is omlijnd met een bruine lijn. Het plangebied omvat een strook grond ten noorden van de spoorlijn tussen de spoorlijn en de Liniestraat.

1.4 Werkwijze

Het onderzoek en advies zijn geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed⁴ opgesteld door een ter zake kundig persoon, te weten ir. J.J. Cuijpers, stedenbouwkundige en erfgoedkundige. In genoemde richtlijnen is aangegeven dat het onderzoek een inventarisatie, een waardering en een beschrijving van het perspectief moet omvatten.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van bureauonderzoek. Het bureauonderzoek omvatte literatuuronderzoek van openbare en/of gepubliceerde stukken, alsmede archiefonderzoek van de via digitale kanalen toegankelijke bescheiden. Een veldonderzoek is niet uitgevoerd, omdat blijkens het bureau-onderzoek er geen direct zichtbare bovengrondse waarden in het gebied meer aanwezig waren. Vervolgens is aangegeven welk beleid ten aanzien van de aanwezige cultuurhistorische waarden opgenomen dient te worden in het bestemmingsplan en welke andere beleidsinstrumenten eventueel ingezet zouden moeten of kunnen worden.

⁴ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

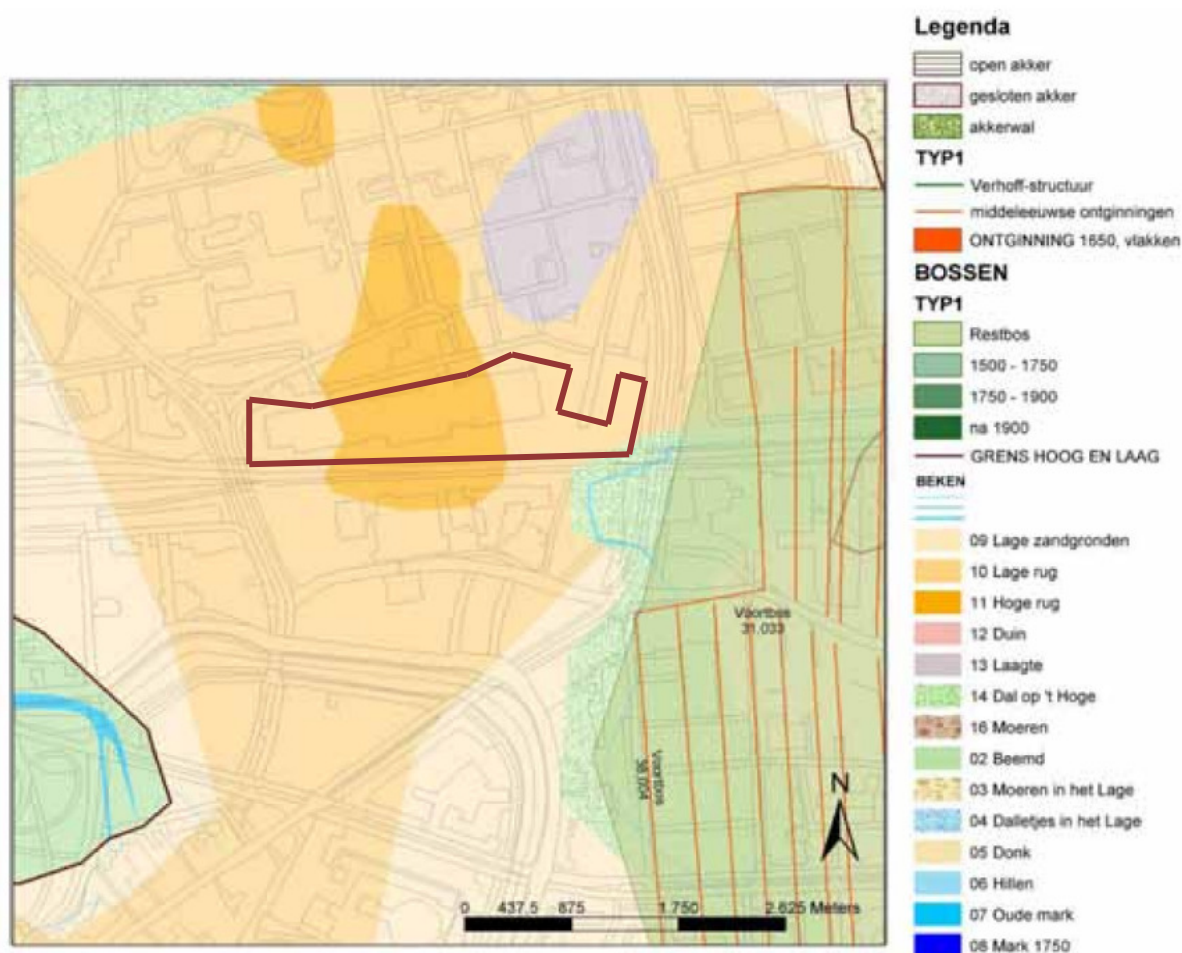
2. INVENTARISATIE - DE AANWEZIGE SITUATIE EN CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

In dit hoofdstuk worden de aanwezige cultuurhistorische waarden in het plangebied beknopt beschreven. De beschrijving van de geschiedenis van het gebied (zie 2.1) is deels ontleend aan de historische paragraaf uit het bestemmingsplan Drie Hoefijzers (zuid).

2.1 De ondergrond

Het plangebied ligt op een lage dekzandrug die geflankeerd wordt door het beekdal van de Mark in het westen en het beekdal van De Loop of Watervliet in het oosten (afbeelding 2). De Loop of Watervliet mondt uit in de Hoge Vucht. Het voormalige brouwerij-terrein ligt op de lage dekzandrug de Bredase Aard met aan de noordzijde van het brouwerij-terrein de hoge dekzandrug Spoordonk.

Uit grootschalig archeologische onderzoek blijkt dat met name de vruchtbare hoge delen van het dekzandgebied gedurende de Brons- en IJzertijd tot en met de Middeleeuwen vrij intensief bewoond zijn geweest. In archeologisch opzicht blijken daar overigens momenteel geen sporen meer van bewaard gebleven in het plangebied.

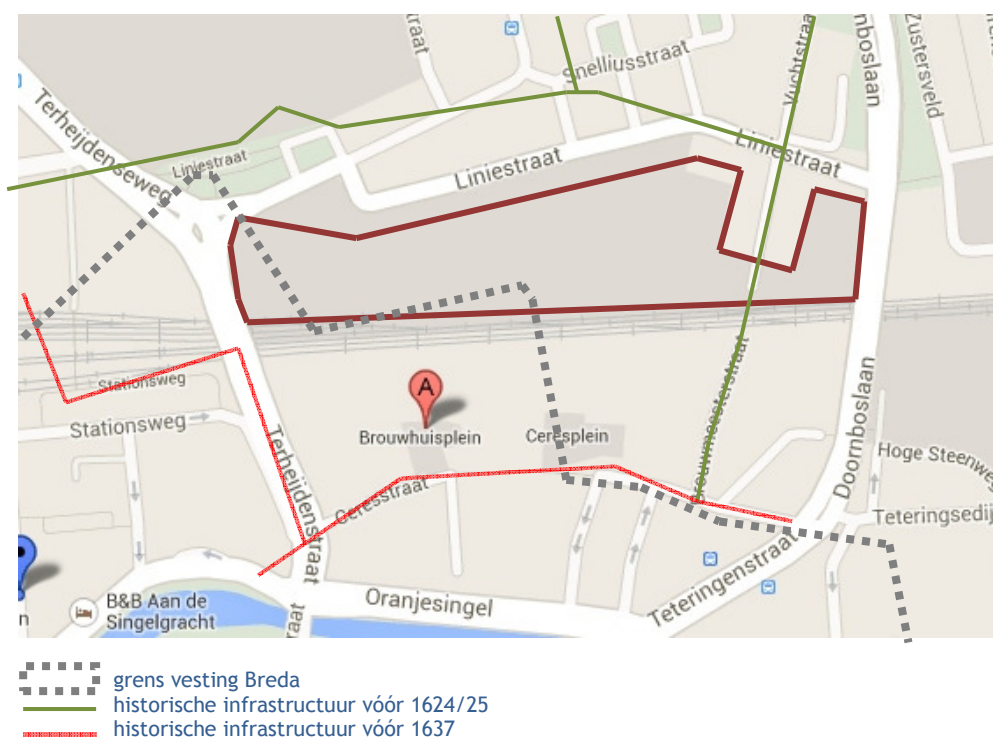

Afbeelding 2 - Geomorfologie (bron: gemeente Breda, 2008)

2.2 Historie

In 1531 gaf Hendrik III van Nassau opdracht een nieuwe ruime stadsomwalling aan te leggen die ook de bebouwing buiten de oude stadsomwalling omvatte (afbeelding 3). Naar Italiaans voorbeeld werd een systeem van bastions toegepast. De vesting werd in 1547 voltooid. Gedurende de 80-jarige oorlog wordt de vesting meermalen aangepast. Het Staatse leger verbouwt tussen 1590 tot 1606 de vesting tot het zogenaamde Oudnederlands systeem. De vijftien bastions werden groter en kregen veelal lange, rechte in plaats van teruggetrokken flanken. In de vestinggrachten kwamen zogenaamde halve manen en ravelijnen: kleine eilandjes die kwetsbare delen zoals poorten en delen van de wal tussen de bastions verdedigden. Aan de buitenzijde van de gracht kwamen aarden wallen waar manschappen en geschut konden worden opgesteld. Rond de vesting mocht in de zogenaamde “verboden kring” niet worden gebouwd om het schootsveld van de vesting open te houden. Het hele systeem was er op gericht om de aanvaller op een zo groot mogelijke afstand van de vesting te houden.

In 1672 worden de Nederlanden opgeschrikt door een inval van de Fransen. De beveiliging van de zuidgrens moest worden verbeterd. Menno van Coehoorn ontwierp een aaneengesloten systeem van vestingsteden, onderwaterzettingen en vele kleine schansen, sluizen en dergelijke. De verbeteringen aan de vesting Breda begonnen in 1682. De definitieve vorm is na 1743 tot stand gekomen. De hoornwerken en kroonwerken verdwenen en in de plaats daarvan werden nieuwe ravelijnen, bastions en aarden wallen aangelegd. Deze opzet behield de vesting tot het slechten ervan in 1870.

Afbeelding 3 - Cultuurhistorische relicten (naar gegevens: gemeente Breda, 2008)

In 1830 werd de vesting in verband met de Belgische Opstand met wallen en grachten uitgebreid. Deze raakte het plangebied echter niet.

2.3 Ruimtelijke structuur na het slechten van de vesting

De ruimtelijke structuur van het plangebied wordt bepaald door de 19de eeuwse uitbreiding van de stad. Door ir. Van Gendt werd, in opdracht van de Dienst Domeinen in de jaren rond 1870, een verkavelingsplan opgesteld voor de gronden die na het slechten van de vestingwerken vrijgekomen waren. In jaren tussen 1870 en circa 1910 zijn de gronden in het gebied van de Drie Hoefijzers Zuid bebouwd met industriële gebouwen (waaronder de historische brouwerijgebouwen).

Hierbij bracht de ligging aan de spoorlijn met zich mee dat er zich vooral bedrijven vestigden. De spoorlijn naar Tilburg vormde sinds 1863 de noordgrens van de brouwerij en tevens de overgang naar het landelijk gebied.

De explosieve groei van de stad na de jaren '50 zorgde voor verstedelijking van de polders ten noorden van de stad. De hiermee samengaannde groei van het autobezit zorgde in de jaren '60 en '70 voor twee belangrijke en samenhangende ingrepen in het plangebied.

De bestaande spoorwegovergangen waren voor het toegenomen autoverkeer steeds lastiger knelpunten geworden. In de jaren '70 werd daarom de spoorbaan verhoogd tot het huidige half-hoge spoor. Hierdoor werd de mogelijkheid gecreëerd voor de aanleg van een spoortunnel. De Terheijdenstraat - Terheijdenseweg werd een doorgaande route. Tevens werd de Teteringenstraat middels de Doornboslaan (en de daarin opgenomen spoortunnel) rechtstreeks naar de woonwijken Linie, Doornbos en Hoge Vucht geleid. De overweg op de Vuchtstraat kon daardoor worden gesloten. Het gevolg hiervan was dat doorgaand verkeer niet langer via de Ceresstraat behoefde te rijden. Ook werd het plangebied in gebruik genomen als industrieterrein.

2.4 Aanwezige cultuurhistorische relictten

historische geografie en historische stedenbouw

Blijkens de provinciale cultuurhistorische waardenkaart en het onderzoek van de gemeente Breda, komen er in het plangebied geen historisch-geografische waarden voor. Wel is een deel van de infrastructuur dat het plangebied begrenst, cultuurhistorisch waardevol te noemen. Het betreft de spoorlijn, de Terheijdensstraat en de Ceresstraat-Doornboschlaan.

Het plangebied maakt geen deel uit van (de uitbreiding van) het beschermd stadsgezicht van Breda.

Binnen het plangebied zijn geen beschermenswaardige objecten of structuren van historische geografie of historische stedenbouwkunst aanwezig.

Historische bouwkunde

In het plangebied komen geen rijks- of gemeentelijke monumenten voor. Ook zijn er geen gebouwen die aangemerkt kunnen worden als karakteristiek of cultuurhistorisch waardevol.

Binnen het plangebied zijn geen beschermenswaardige objecten van historische bouwkunst aanwezig.

3 WAARDERING

3.1 Methodiek

Voor het opnemen van cultuurhistorische waarden in een bestemmingsplan is enkel een beschrijving van de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden niet voldoende. Ook de waardebepaling van het aanwezige erfgoed en de gevoeligheid voor ingrepen is een bepalende factor. Er zijn twee manieren om de waarden van cultuurhistorie te bepalen, namelijk:

- a. door te waarderen op basis van een officieel toegekende status ('waardevolle elementen'). Veelal betreft het een beschermde status als beschermd dorpsgezicht, rijksmonument, gemeentelijk monument, nationaal landschap etc.
- b. door te waarderen aan de hand van onderscheiden waarderingscriteria, die de kwaliteit van het erfgoed weerspiegelen ('waardevolle elementen').

De onder a. genoemde waardering van een object, vindplaats of gebied is terug te vinden in de gangbare registers en kaarten van verschillende overheden. Voor de onder b. genoemde waardering bestaan uiteenlopende systemen; ze verschillen naar vakgebied, mate van codificatie en toepassing. Van een (breed geaccepteerde en toegepaste) integrale, cultuurhistorie-brede waarderings-systematiek is in Nederland op dit moment (nog) geen sprake.

Er is gebruik gemaakt van de onder a. genoemde benadering, mede omdat die voor iedereen volgbaar is en de relevante vakgebieden (historische (steden)bouw en historische geografie) omvat.

3.2. Historische (steden)bouwkunst

Binnen het plangebied zijn geen beschermenswaardige objecten van historische bouwkunst aanwezig.

3.3 Historische geografie

In dit vakgebied zijn er geen beschermingsmiddelen op rijks- of provinciaal niveau. Blijkens de recente beleidswijzigingen gaat het rijk ervan uit, dat de bescherming van deze waarden op gemeentelijk niveau plaatsvindt. De eerder beschreven waarden (paragraaf 1.3.3) zijn in het verleden reeds gesignaleerd. Het betreft waarden op gemeentelijk of plaatselijk niveau, die van belang zijn voor de plaatselijke geschiedenis.

Het betreft de spoorlijn, de Terheijdensestraat en de Ceresstraat-Doornboschlaan. In alle gevallen is het uitsluitend het tracé dat een cultuurhistorische waarde vertegenwoordigt. Het dwarsprofiel en het materiaalgebruik van de infrastructuur vertegenwoordigen geen cultuurhistorische waarde.

4 PERSPECTIEF

Er zijn geen historisch-bouwkundige waarden in het gebied aanwezig die opname behoeven in het bestemmingsplan.

Ten aanzien van de historische geografie wordt opgemerkt, dat de waarden uitsluitend aan de rand van het plangebied liggen en het tracé van de spoorlijn, de Terheijdensestraat en de Ceresstraat-Doornboschlaan omvat. Deze tracés zijn reeds vastgelegd in de vigerende bestemmingsplannen en zullen ook in het onderhavige bestemmingsplan ongemoeid worden gelaten. Er zijn derhalve geen cultuurhistorische waarden die in het bestemmingsplan aanvullende bescherming behoeven of die in het ruimtelijk ontwerp speciale aandacht vragen.

5 SAMENVATTING

Het plangebied De Drie Hoefijzers Noord is gelegen ten noorden van de spoorlijn. Het gebied is in de jaren 50 van de twintigste eeuw in gebruik genomen voor de uitbreiding van de brouwerij De Drie Hoefijzers die vlak ten zuiden van de spoorlijn stond. De gebouwen zijn in de jaren 90 leeg komen te staan en zijn inmiddels geamoveerd. Ter plaatse zijn geen cultuurhistorisch waardevolle relictten meer aanwezig. Enige historisch-geografische waarde heeft de infrastructuur aan de rand van het plangebied: de spoorlijn, de Terheijdensestraat en de Ceresstraat-Doornboschlaan. Gezien het feit dat hier alleen het tracé van belang is en dit in het bestemmingsplan (en omliggende bestemmingsplannen) reeds is vastgelegd, heeft dit verder geen consequenties voor het bestemmingsplan.

BRO

CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

BESTEMMINGSPLAN DRIE HOEFIJZERS NOORD, BREDA

BIJLAGE 1: GERAADPLEEGDE BRONNEN

Gemeente Breda, Afdeling Cultureel Erfgoed: Beleidskaart Breda's Erfgoed, deel 1 archeologie

Gemeente Breda: Erfgoed in Context - Erfgoedvisie 2008-2015, Breda, 2008.

Gemeente Breda: Bureau Cultureel Erfgoed: Vindplaatsenkaart, versie 1.4, mei 2011.

Gemeente Breda: Erfgoedverordening, Breda, 22 09 2011.

Gemeente Breda: Bestemmingsplan "Drie Hoefijzers, zuid", Februari 2008.

Leenders, Dr. K.: Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda, 2007.

Pater, Dr. B.C. de e.a.: Grote Atlas van Nederland 1930-1950, Zierikzee, 2005.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Stichting Menno van Coehoorn: Atlas van Historische Vestingwerken in Nederland, deel Noord-Brabant, Utrecht, 1996.

www.brabant.nl - cultuurhistorische waardenkaart

www.stadsarchief.breda.nl

www.watwaswaar.nl